

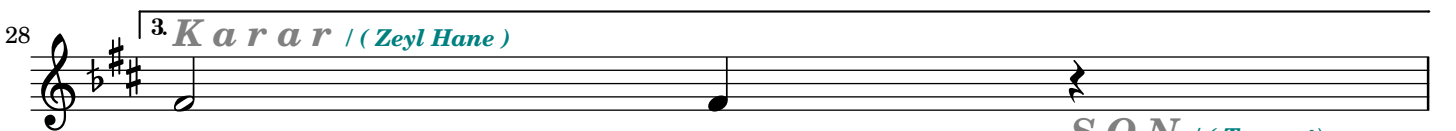
Râhatü'l Ervâh P e ş r e v

Ney

Sadettin Heper

Usûlü : Devr-i Kebir [28/4]

1 . H a n e / (Hane-i Evvel) / (Serhane)

S O N / (Temmet)

Bestekâr ve Kudümzenbaşı

Sadettin Heper

[1899 - 1980]

10 Mayıs 1899'da İstanbul'un Eyüp semtinde doğdu. Babası Eyüp Sultan Camii kayyumbaşısı Hâlid Efendi, annesi Zehrâ Hanım'dır. Rüşdiye öğrenimini tamamladıktan sonra devrin tanınmış üstatlarından mûsiki dersleri almaya başladı. Komşuları Zekâizâde Hâfız Ahmed Efendi'den (Irsoy) Mevlevî âyinleri de dahil olmak üzere dinî ve din dışı formlarda 1000'in üzerinde eser meşketti. Galata Mevlevihânesi neyzenbaşı ve hattat Mehmed Emin Efendi'den (Yazıcı) Hamparsum notasını, on yıl kadar derslerine devam ettiği Rauf Yektâ Bey'den Batı notasını, Galata ve Bahâriye mevlevihâneleri neyzenbaşı Hakkı Dede'den ney üfleme öğrendi. Ayrıca bestekâr ve mutasavvıf Ahmet Avni Bey'in (Konuk) mûsiki sohbetlerine de devam ederek kendisini yetiştirdi. Bu arada hıfzını tamamladı. Bir süre Eyüp Sultan Camii'nde imamlık yaptı. 1923 yılında Müzeyyen Hanım'la evlendi. 1932'de Eyüp'ten Kızıltoprak'a taşındı.

Çeşitli kademelerinde görev yaptığı Maliye Vekâleti'nden 1940'ların sonunda emekliye ayrılan Sadettin Heper, bir süre sonra İstanbul Radyosu'nda sözleşmeli olarak çalışmaya başladı. On yıl kadar çalıştığı bu kurumda Hamparsum notasıyla yazılmış koleksiyonların Batı notasına çevrilme çalışmalarına katılmak suretiyle Türk mûsikisi repertuarının tesbitinde büyük katkılarda bulundu. Aynı kurumda 1967-1968 yıllarında repertuar kurulu üyesi ve müşavir olarak görev yaptı. Tarihî Türk Mûsikisi Eserlerini Tasnif ve Tesbit Heyeti üyesi olarak uzun yıllar çalıştığı İstanbul Belediye Konservatuarı'ndaki görevinden 1970'te ayrıldı. 1976'da öğretime başlayan İstanbul Türk Mûsikisi Devlet Konservatuarı'ndaki öğretim üyeliği görevini vefatına kadar sürdürdü. 11 Mayıs 1980'de otuz yıldan beri ikamet ettiği Kuzguncuk'taki evinde vefat etti. Ertesi gün Eyüp Sultan Camii'nde kılınan cenaze namazının ardından Eyüp'teki aile mezarlığına defnedildi.

Mevlevî mûsikisinin son devirdeki önemli birkaç simasından biri olan Sadettin Heper ayrıca bestelediği eserler, yetiştirdiği talebeler ve bu konudaki telifleriyle tanınmıştır. Hemen her fırsatta bestekâr olmadığını söylemesine rağmen Mevlevî âyini, ilâhi, peşrev, beste, semâi ve şarkı formlarındaki eserleri onun bestekârlık kudretini açıkça ortaya koymaktadır. Bend-i bûselik adlı birleşik bir makam terkip eden ve bestekârlıkta klasik üslûbu benimseyen Heper'in eserlerinde Zekâi Dede tavrı sezilir. Besteleri arasında hisar-bûselik âyini ile güftesi Şeyh Abdülbaki Efendi'ye (Baykara) ait "Sevelim Hazret-i Mevlânâ'yı" mısraıyla başlayan müstear ilâhisi çok tanınmıştır.

Sadettin Heper, 1954'ten beri Konya'da yapılagelen Mevlânâ'yı anma ve semâ törenlerini kudümzenbaşı olarak uzun yıllar yönetmiş, ayrıca yurt içi ve yurt dışında birçok dinî ve klasik mûsiki topluluğunda aynı görevi icra etmiştir. Diğer taraftan çeşitli yayın organlarında neşredilen yazı ve araştırmalarıyla Türk mûsikisine hizmetini sürdürmüştür. 1962-1963 yıllarında Milliyet, 1971-1972 yıllarında Tercüman gazetesinde, Musiki Mecmuası ile Musiki ve Nota adlı mecmuada mûsiki tarihi, nazariyatı ve mûsiki meseleleriyle ilgili makaleler yazmıştır. Konya Turizm Derneği tarafından belirli aralıklarla yayımlanan Mevlânâ Güldestesi adlı eserlerin bazılarında Mevlevî mûsikisine dair makalelerin yanı sıra yine aynı derneğin teşebbüsüyle kırk üç adet Mevlevî âyininin notasını güfteleriyle birlikte Mevlevî Âyinleri adıyla neşretmiştir (Konya 1974). Son derece mütevazı kişiliğiyle tanınan Sadettin Heper talebelerine, mûsikiyle uğraşanların ulvî duygularla donanmış kimseler olması gerektiğini, mûsikinin iyi ile kötü arasında çok hassas bir nokta oluşturacak nazik bir konumu olduğunu söylerdi. Yetiştirdiği talebeler arasında Kâni Karaca özellikle zikredilmelidir.

KAYNAK : <https://islamansiklopedisi.org.tr/heper-sadettin>

Devr-i Kebir Usûlü

"Büyük devir / usul" anlamına gelen bu tabir 28 zamanlı bir büyük usulün adıdır. Bir yürük semâi, iki sofyân ve yine bir yürük semâi, iki sofyânın bir araya gelmesinden meydana gelmiş olup (6+4+4+6+4+4=28) 28/8'lik birinci ve 28/4'lük ikinci mertebeleri kullanılmıştır. Bunlardan yaygın şekilde kullanılan ikinci mertebeye karşılık bilhassa Mevlevî âyinlerinin üçüncü selâmlarının ölçüldüğü birinci mertebeye bunun dışında çok az rastlanır.

XV. yüzyıldan bu yana pek çok eserin ölçüldüğü devr-i kebir usulünün ikinci mertebesi, zaman içinde ilk şeklindeki bazı vuruşlarının velvelelendirilmesi (küçük vuruş parçalarına ayrılması) suretiyle velvelelendirilmiş şekli icra edilmektedir. Bu değişiklik sebebiyle usulün yapısı 6+4+4+6+4+4 yerine 6+4+6+4+4+4 tarzına dönüşmüş kabul edilebilir. Usul mertebelerinin şematik olarak gösterildiği aşağıdaki şekilde usulün eski yapısı çizimin altında belirtilmiştir.

Ahenkli ritmik bir yapıya sahip olan bu usul, özellikle peşrevler başta olmak üzere kâr, beste, Mevlevî âyinlerinin üçüncü selâmları, tevşih ve bazı ilâhilerde kullanılmıştır. Ancak usulün bestelerde kullanılışı ayrı özellik gösterir. Devr-i kebir usulüyle daha çok "ikinci beste"ler ölçülmüştür. Bunlarda bir mısra iki usulden meydana gelir; mısraı takip eden terennüm kısmı da bir veya iki usulden teşekkül eder. İki usulden oluşan terennümlerin birinci usulünde îkâi (ritmik/usulî) terennüm, ikincisinde mısraın sonundan alınmış bir bölüm yer alır. Terennümün bir usul tuttuğu bestelerde ise sadece lafzî terennüm bulunur. Buna göre devr-i kebir usulüyle ölçülmüş bestelerde her hâne bir usullü terennümlerde üç usul, iki usullü terennümlerde de dört usulden meydana gelir.

Muzaaf Devr-i Kebir. Eski nazariyat kitaplarında devr-i kebir usulü 14 zamanlı olarak gösterilmiş ve 14/2 ile 14/4'lük iki mertebesinin olduğu belirtilmiştir. Bunlardan 14/2'lik mertebenin günümüzdeki 28/4'lüğe, 14/4'lük mertebenin de 28/8'lik mertebeye karşılık olduğu görülmektedir.

Devr-i Kebir D a r b Usûlü

- 1 . Darb : (Dü-Üm) / [2 Zamanlı ve Kuvvetli]
- 2 . Darb : (Dü-Üm) / [2 Zamanlı ve Yarı Kuvvetli]
- 3 . Darb : (Te-Ek) / [2 Zamanlı ve Yarı Kuvvetli]
- 4 . Darb : (Düm) / [1 Zamanlı ve Kuvvetli]
- 5 . Darb : (Tek) / [1 Zamanlı ve Yarı Kuvvetli]
- 6 . Darb : (Te) / [1/2 Zamanlı ve Zayıf]
- 7 . Darb : (Ke) / [1/2 Zamanlı ve Zayıf]
- 8 . Darb : (Düm) / [1 Zamanlı ve Yarı Kuvvetli]
- 9 . Darb : (Te-Ek) / [2 Zamanlı ve Kuvvetli]
- 10 . Darb : (Te-Ek) / [2 Zamanlı ve Yarı Kuvvetli]
- 11 . Darb : (Te-Ek) / [2 Zamanlı ve Zayıf]
- 12 . Darb : (Dü-Üm) / [2 Zamanlı ve Kuvvetli]
- 13 . Darb : (Dü-Üm) / [2 Zamanlı ve Kuvvetli]
- 14 . Darb : (Ta-Aa) / [2 Zamanlı ve Yarı Kuvvetli]
- 15 . Darb : (He-Ek) / [2 Zamanlı ve Yarı Kuvvetli]
- 16 . Darb : (Te) / [1 Zamanlı ve Yarı Kuvvetli]
- 17 . Darb : (Ke) / [1 Zamanlı ve Zayıf]
- 18 . Darb : (Te) / [1 Zamanlı ve Yarı Kuvvetli]
- 19 . Darb : (Ke) / [1 Zamanlı ve Zayıf]

Kaynak :

1) ' Türk Musikisinde Usuller ve Kudüm ', M. Hürşit UNGAY

2) ' Türk Mûsikisi Nazariyatı ve Usûlleri-Kudüm Velveleleri ' İsmail Hakkı ÖZKAN [1941- 2010]